

4. KNIHY A TISK

Tabulka 4.1 Vymezení oblasti knih a tisku podle ekonomických činností

CZ-NACE	EKONOMICKÁ ČINNOST
58.11	Vydávání knih
58.13	Vydávání novin
58.14	Vydávání časopisů a ostatních periodických publikací
63.91	Činnosti zpravodajských tiskových kanceláří a agentur
74.30	Překladatelské a tlumočnické činnosti
47.61	Maloobchod s knihami
47.62	Maloobchod s novinami, časopisy a papírnickým zbožím

Vydávání a distribuce tiskovin je jednou z nejstarších ekonomických činností v audiovizuálním a mediálním sektoru. Na území dnešní České republiky aktivně působí soukromí vydavatelé již několik staletí, pokud pomíneme redukci a státní monopolizaci vydavatelství v období komunistického režimu. Po roce 1989 došlo opět k velkému nárůstu soukromých subjektů působících jak v oblasti periodického tisku, tak v oblasti knih. Zejména v oblasti knižního vydavatelství jsou v současnosti vydavatelské subjekty v ČR mimořádně aktivní a v počtu vydaných knih na obyvatele obsazují přední příčky ve světovém žebříčku Mezinárodního sdružení nakladatelů (Debnár, 2015). Na tisíc obyvatel připadlo podle údajů z šetření NIPOS v roce 2021 přibližně 1,3 nově vydaného titulu, čímž se v mezinárodním srovnání Česká republika řadí mezi země s nejvyšším počtem vydaných knižních titulů v přepočtu na obyvatele (WIPO, 2022).

V rámci výchozí definice jsou činnosti vydávání a maloobchodního prodeje novin a časopisů vnímány jako jedna samostatná oblast a zahrnují také maloobchod s papírenským zbožím, který bohužel nejde na čtyřmístné úrovni klasifikace CZ-NACE z příslušné kategorie vyčlenit. Do oblasti knih a tisku spadají také činnosti zpravodajských a tiskových agentur, překladatelů a tlumočnicků. Po nastínění všeobecné charakteristiky této oblasti budou periodickému tisku (noviny a časopisy) a neperiodickým publikacím (knihy) věnované samostatné podkapitoly.

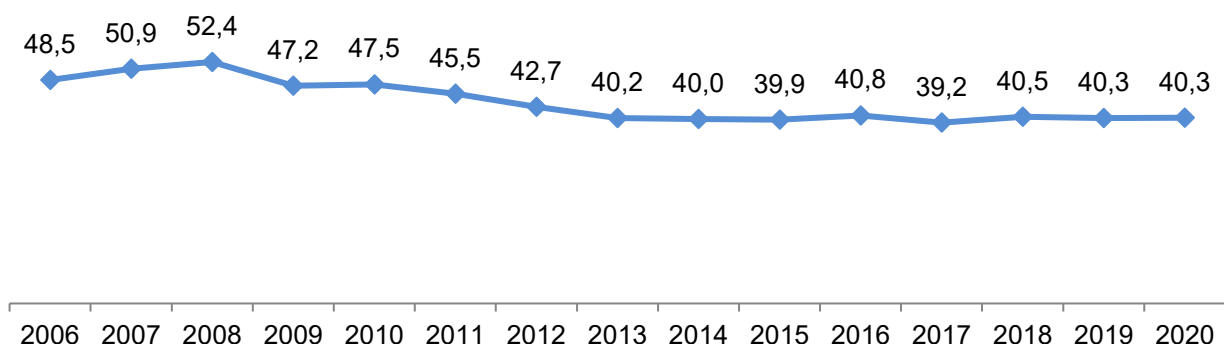
Trh knižních vydavatelů a vydavatelů periodik v České republice se liší zejména podílem monopolizace trhu. Zatímco nejčtenější periodika spadají pod několik velkých vydavatelských domů, v oblasti knižního vydavatelství je trh rozdělen mezi více velkých a středně velkých vydavatelství (SČKN, 2020). Každoroční objem trhu **knih a periodických publikací** se dá velmi dobře analyzovat na základě počtu vydaných titulů vzhledem k zákonné povinnosti vydavatelů zasílat aktuální výtisky Národní knihovně České republiky a jiným institucím. Specifika vydávaných titulů budou rozebrána v samostatných podkapitolách. **Údaje o vydaných periodických a neperiodických titulech** sbírá od Národní knihovny České republiky každoročně prostřednictvím ročních výkazů NIPOS.

Přehled o příjmech subjektů v oblasti knih a tisku podle výchozí definice ukazuje Graf 4.1. Prezentovaná časová řada zachycuje kontinuální propad příjmů z činností v oblasti knih a tisku mezi lety 2008 a 2015. Jako vysvětlení tohoto trendu se nabízí omezení výdajů spotřebitelů za knihy a periodické publikace v důsledku ekonomické krize a změna spotřebitelských návyků spojených s rozvojem online zpravodajství. V posledních sledovaných letech se však pokles příjmů, v souladu s oživením ekonomiky, zpomalil a mezi lety

2013 a 2019 se jejich výše pohybovala mezi 39 a 41 mld. Kč. Celkové příjmy ekonomických subjektů s převažující činností v oblasti knih a tisku dosáhly v roce 2020 necelých 40,3 mld. Kč, tedy stejně jako v roce předchozím.

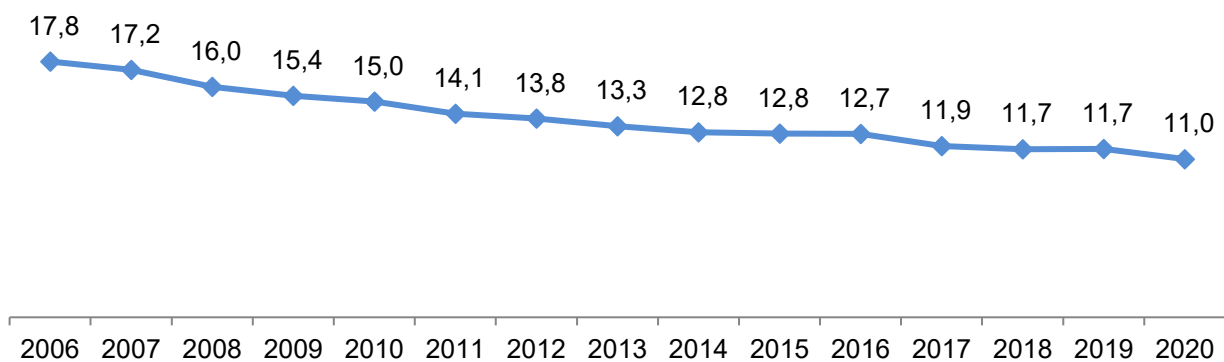
Graf 4.1 Příjmy subjektů s převažující ekonomickou činností v oblasti knih a tisku (v mld. Kč)

Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

Výše zaměstnanosti v oblasti knih a tisku v podstatě kopíruje vývoj příjmů podniků v této oblasti. Mezi lety 2006 a 2019 poklesla zaměstnanost podle Podnikové strukturální statistiky o téměř 7 tis. zaměstnanců a v roce 2020 dosahovala výše 11 tis. zaměstnanců, tedy o 0,7 tis. méně než předchozí rok. Údaje zachycující zaměstnanost samostatně v oblasti knih a v oblasti tisku budou uvedeny v příslušných podkapitolách. I přesto, že zaměstnanců v oblasti knih a tisku každoročně ubývá, je možné, že některá pracovní místa zaujímají externí pracovníci, pracovníci na dohody či živnostníci.

Graf 4.2 Počet zaměstnanců v oblasti knih a tisku (v tis. osob, přepočteno na počet plných úvazků)

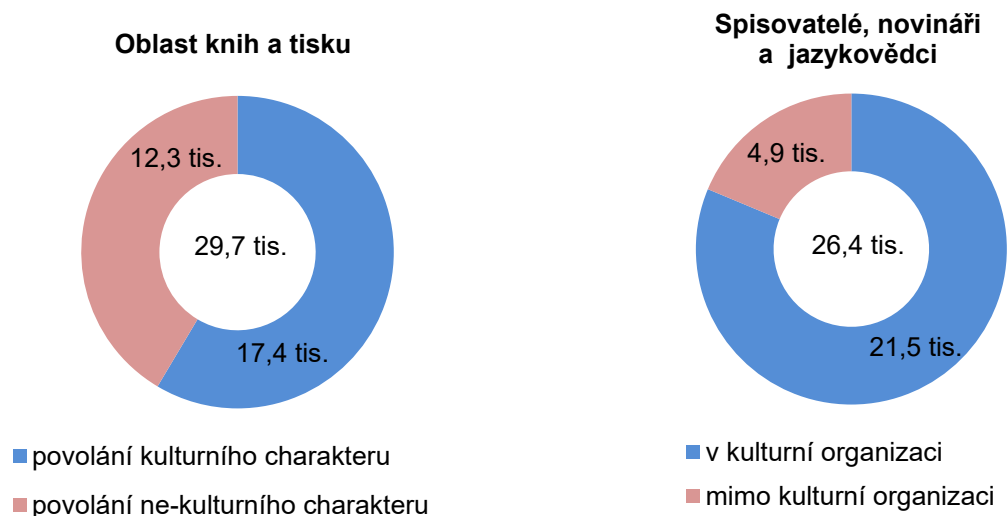

Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

Údaje o počtu zaměstnanců z Podnikové strukturální statistiky lze rozšířit o údaje o celkové zaměstnanosti z Výběrového šetření pracovních sil. Pokud zohledníme všechny zaměstnané osoby (zaměstnance, podnikatele či pracovníky na dohody), bude se zaměstnanost v oblasti knih a tisku pohybovat okolo 29,7 tis. osob. Tento údaj lze dále dělit podle typu zaměstnání. Z Grafu 4.3 je zřejmé, že v oblasti knih a tisku se zaměstnáním „kulturního“ charakteru věnovalo více osob (17,4 tis.) než „ne-kulturním“ zaměstnáním (12,3 tis.). Pokud se zaměříme pouze na spisovatele, novináře a jazykovědce (tedy osoby spadající svým zaměstnáním do kategorie klasifikace zaměstnání CZ-ISCO 264) zjistíme, že většina z nich pracovala v organizacích „kulturního“ charakteru (21,5 tis.), a to i mimo oblast knih a tisku. V organizacích „ne-kulturního“

charakteru pak pracovalo 4,9 tis. spisovatelů, novinářů a jazykovědců, zahrnuti jsou např. i autoři firemních blogů či časopisů a překladatelé.

Graf 4.3 Odhad počtu zaměstnaných osob v oblasti knih a tisku, 2020

Pozn.: jedná se o průměr za roky 2019, 2020 a 2021

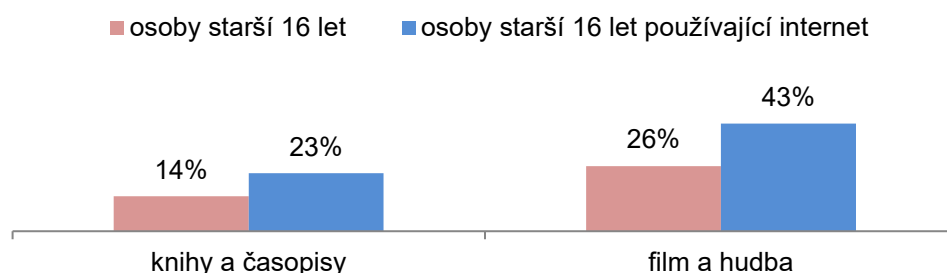
Zdroj: Výběrové šetření pracovních sil, ČSÚ

Posledním doplňujícím údajem, který lze zmínit v rámci statistiky zaměstnanosti v oblasti knih a tisku, je údaj o průměrné mzdě (platu), pocházející z Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV). Tento údaj však zahrnuje pouze zaměstnance ve mzdové a platové sféře, nikoliv podnikatele a pracovníky na dohodu. Do takto vymezené kategorie spisovatelů, novinářů a jazykovědců spadalo v roce 2021 podle ISPV 5,8 tis. zaměstnanců a jejich průměrná hrubá měsíční mzda (plat) dosahovala výše 43,8 tis. Kč. Do počtů jsou zahrnuti pouze zaměstnanci ve mzdové a platové sféře, jejichž týdenní pracovní doba tvořila minimálně 30 hodin a u zaměstnavatele pracovali alespoň jeden měsíc.

Také trh s knihami a periodickým tiskem v posledních letech formuje digitalizace a rozvoj internetu. Zatímco čtení zpráv a článků přes internet je v české populaci značně rozšířené a zvýšená obliba četby zpravodajských serverů může do budoucna znamenat určitou hrozbu pro budoucnost tisku, digitální audioknihy a e-knihy, soudě dle současného postavení na trhu, nejsou zatím příliš velkým konkurentem tištěným knihám (SČKN, 2020). Jejich podíl na celkových prodejkách však každoročně stoupá a v roce 2020 dosáhl přibližně 4,6% podílu na celkovém obratu českého knižního trhu.

V souvislosti s knihami je pak internet také často využíván k objednání fyzických knižních titulů prostřednictvím e-shopu. Internet využilo k nákupu knih v roce 2022 přibližně 14 % osob starších 16 let a necelá čtvrtina osob starších 16 let, které používaly internet. Podíl osob, které v roce 2022 přes internet zakoupily knihu, je výrazně nižší, než podíl těch, kteří nakoupili film či hudbu. To je způsobené mimo jiné tím, že během pandemie vzrostla ochota lidí platit za audiovizuální služby na internetu (např. videotéky typu Netflix či HBO MAX).

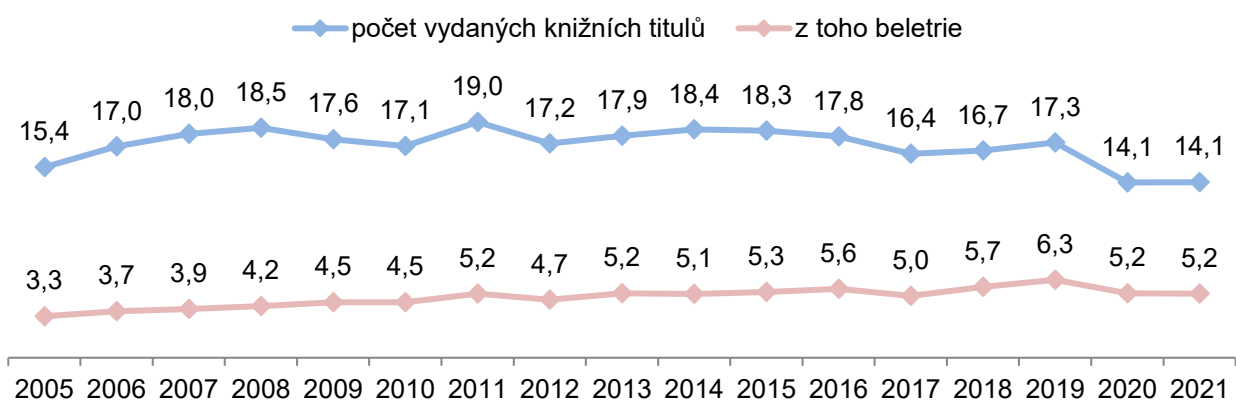
Graf 4.4 Podíl osob starších 16 let využívajících internet k nákupu knih a časopisů, filmu a hudby v roce 2022

Zdroj: Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích, ČSÚ

4.1. KNIHY (NEPERIODICKÉ PUBLIKACE)

V případě analýzy samostatných trhů neperiodických a periodických publikací je otázkou, jak pracovat s činností překladatelů a tlumočnicků, stejně jako s činností tiskových agentur. Tyto činnosti nelze přiřadit pouze do jedné či druhé oblasti a hledat poměr, kterým se např. překladatelé podílejí na překladu knih a na překladu periodik, by bylo velmi obtížné. Činnosti překladatelů, tlumočnicků a tiskových agentur lze analyzovat pouze v rámci celkové oblasti knih a tisku, a proto budou z analýzy jednotlivých trhů (trhu s neperiodickými a trhu s periodickými publikacemi) vypuštěny. Následující analýza tak bude zahrnovat pouze činnosti vydavatelů a maloobchodu.

Údaje o struktuře vydaných publikací je možné analyzovat s velkou přesností. Počet vydaných knižních titulů je v rámci poměrně malého českého trhu vysoký a dlouhodobě se pohybuje mezi 14–19 tisíci vydanými tituly za rok, jak je patrné z Grafu 4.5. V posledních třech letech před vypuknutím pandemie počet vydaných titulů mírně vzrostl a v roce 2019 bylo vydáno přibližně 17,3 tis. titulů. V roce 2020 však došlo v porovnání s předchozím rokem k propadu takřka o 20 % a počet vydaných titulů klesl poprvé od roku 2002 pod hranici 15 tis. vydaných titulů ročně. V roce 2021 byla situace i počet vydaných titulů obdobná – bylo vydáno 14,1 tis. titulů, stejně jako rok předchozí. Omezení počtu vydaných titulů je zřejmě důsledkem úsporných opatření vydavatelů, kteří v očekávání nižších tržeb z maloobchodu některé tituly odložili či vyřadili. Kamenná knihkupectví byla v pandemických letech vlivem vládních opatření proti šíření koronaviru několikrát zcela uzavřena a knihy mohli lidé zakoupit pouze přes internet.

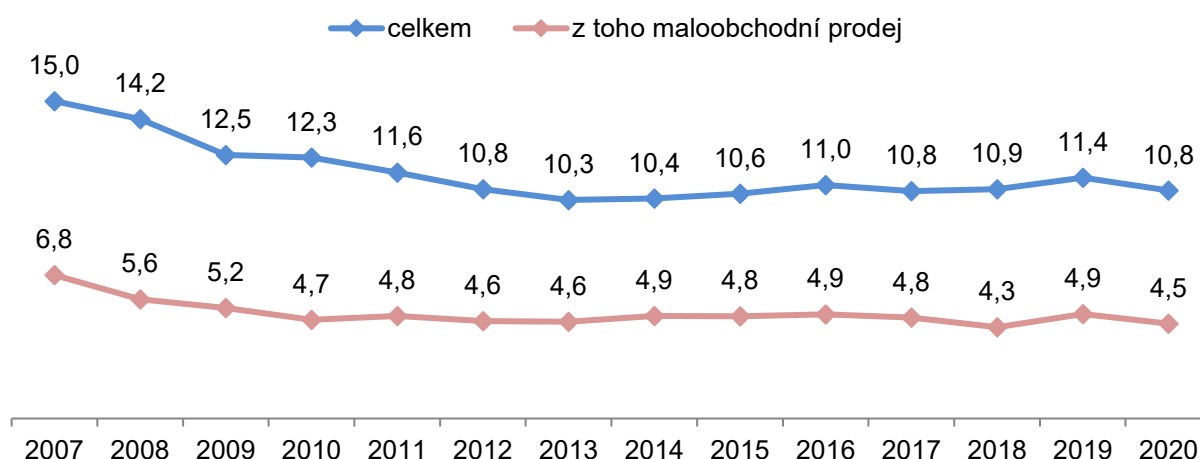
Graf 4.5 Počet vydaných tištěných knižních titulů v České republice (v tis.)

Zdroj: NIPOS

4.1.1. PŘÍJMY A ZAMĚSTNANOST

Jak ukazuje Graf 4.6, vývoj příjmů z maloobchodních a vydavatelských činností koresponduje s trendem platným pro celou oblast knih a tisku – poklesem tržeb mezi lety 2007 a 2013 a následným ustálením mezi lety 2014 a 2020. Podle výsledků Podnikové strukturální statistiky zaznamenali vydavatelé a maloobchodníci s knihami v roce 2020 tržby ve výši 10,8 mld. Kč a na samotný maloobchod připadly příjmy ve výši 4,5 mld. Kč. Nutno podotknout, že se jedná pouze o příjmy podniků s převažující činností v oblasti knižního vydavatelství a maloobchodu a že část knih může být vydávaná či prodávaná subjekty, které do těchto kategorií nespádají.

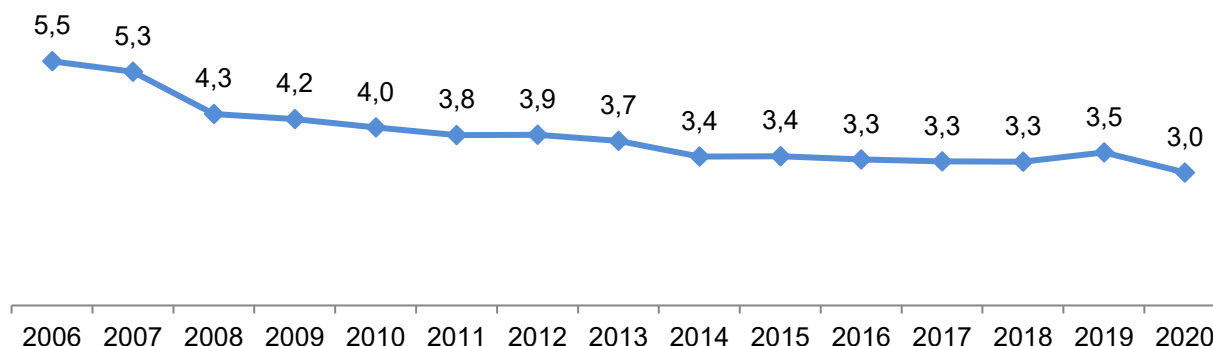
Graf 4.6 Příjmy subjektů s převažující ekonomickou činností v oblasti knih (v mld. Kč)

Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

Přehled o vývoji zaměstnanosti v oblasti knižního vydavatelství a maloobchodu nabízí Graf 4.7. Znatelnější pokles počtu zaměstnanců v této oblasti proběhl mezi lety 2007 a 2008. Od roku 2009 počet zaměstnanců klesal spíše pozvolným tempem. V roce 2020 zaznamenal počet zaměstnanců v oblasti knih opět výraznější propad – přibližně o 0,5 tis. na 3 tis. zaměstnanců přepočtených na plný úvazek.

Graf 4.7 Počet zaměstnanců v odvětví knižního vydavatelství a maloobchodu (v tis. osob, přepočtený na plné pracovní úvazky)

Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

V Česku nejsou v době psaní této publikace dostupná ekonomická data za rok 2021, která by v plné míře reflektovala dopady pandemie koronaviru na tržby v rámci knižního trhu. Nejvíce byla zřejmě zasažena malá

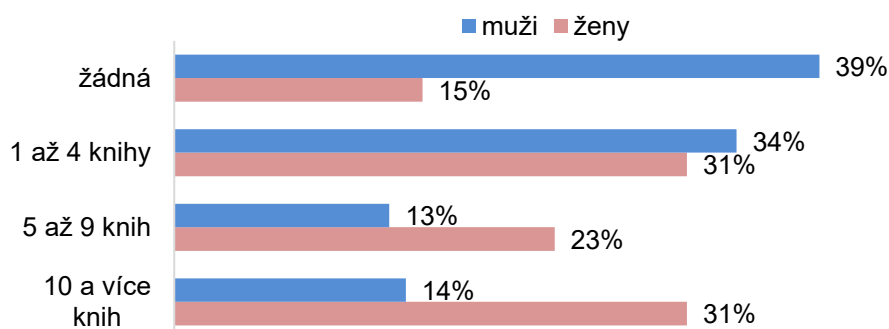
kamenná knihkupectví, která před vypuknutím krize nebyla zvyklá využívat e-shop (budto vůbec, nebo jen v omezené míře). Černé scénáře o likvidačních důsledcích pandemie na knižní trh, které se objevovaly na začátku koronavirové krize, se však zřejmě nepotvrdily. Podle odhadu Svazu českých knihkupců a nakladatelů se propad tržeb celého knižního trhu v roce 2020 pohyboval okolo 3 % oproti předchozímu roku (TÝDEN, 2021). Což odpovídá také odhadu Federace evropských nakladatelů – ta odhaduje propad tržeb napříč Evropou v roce 2020 oproti předchozímu roku mezi 2 a 5 procenty. V některých zemích, kde jsou lidé více zvyklí číst knížky ve formě e-booku či poslouchat audioknihy, dokonce tržby z prodeje knih v roce 2020 oproti předchozímu roku vzrostly. Příznivé výsledky zaznamenal knižní trh např. ve Skandinávii – ve Švédsku dokonce tržby z digitálních knih (včetně audioknih) poprvé předčily tržby z tištěných knih (FEP, 2021).

4.1.2. POHLED SPOTŘEBITELE

Šetření Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci (VŠIT), které je pro tuto analýzu použito jako výchozí k zachycení měnících se návyků spotřebitelů v souvislosti s rozvojem internetu, nezahrnuje četbu knih mezi zkoumané aktivity provozované na internetu. To může odpovídat samotné povaze četby elektronických knih, které bývají sice přes internet zakoupeny a staženy, jejich samotná četba však již probíhá offline pomocí čtecích zařízení, telefonu či počítače. Pro návyky spojené se samotnou četbou knih lze využít data z šetření ČSÚ s názvem Vzdělávání dospělých v České republice, sledující populaci 18–69 let. Toto šetření probíhá jednou za 6 let a nejnovější data jsou k dispozici z roku 2016. Další informace o čtenářských návycích lze získat ze Zprávy o českém knižním trhu, kterou každoročně vydává Svaz českých knihkupců a nakladatelů (SČKN).

Z údajů šetření Vzdělávání dospělých v ČR vyplývá, že v Česku mírně vzrostl podíl čtenářů (osob, které za rok přečtou alespoň jednu knihu) z 68 % v roce 2011 na 73 % v roce 2016. Co se týče množství knih, které lidé stihnou v období jednoho roku přečíst, nejčastěji sáhli po jedné až čtyřech knihách, a to ve zhruba třetině případů. Překvapivě vysoký podíl (22 %) tvořili aktivní čtenáři, kteří přečtou ročně deset a více knih. Pět až devět knih pak ročně přečetla necelá pětina populace. Výrazné rozdíly se vyskytly při srovnání čtenářů a čtenářek. Zatímco 39 % mužů ve zkoumané populaci v roce 2016 nepřečetlo žádnou knihu, mezi ženami se našlo pouze 15 % těch, které knihy nečtou. Nejvíce mužů (34 %) pak přečetlo v roce 2016 jednu až čtyři knihy. Mezi ženami se našlo stejně vysoké procento (31 %) občasných čtenářek, které přečetly jednu až čtyři knihy, a aktivních čtenářek, které přečetly deset knih a více.

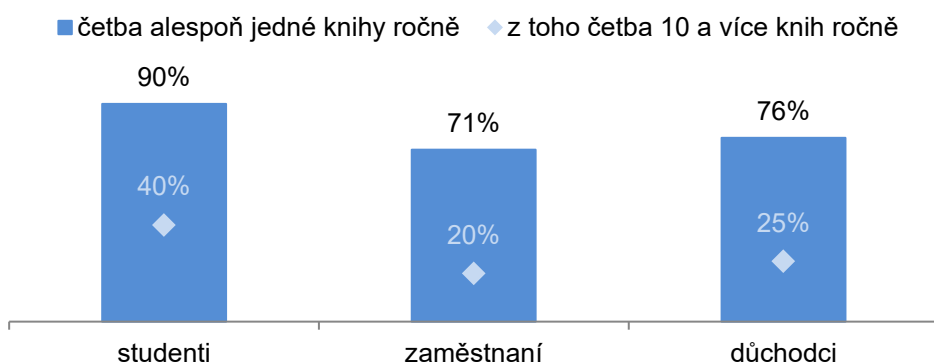
Graf 4.8 Podíl osob ve věku 18–69 let podle počtu přečtených knih ročně v roce 2016

Zdroj: Vzdělávání dospělých v České republice, ČSÚ

Pokud zohledníme ekonomické postavení v populaci, bylo v roce 2016 nejvíce čtenářů mezi studenty. Pouze 10 % studentů starších 18 let uvedlo, že v roce 2016 nepřečetli žádnou knihu. Podíl těch, kteří přečetli 10 knih a více, byl u studentů přibližně 40 % a takřka dvakrát převyšoval průměr v populaci. Je možné jen spekulovat, kolik z těchto knih bylo přečteno v rámci povinné studijní četby. U pracujících (včetně pomáhajících rodinných příslušníků, stáží apod.) byl podíl čtenářů i těch, kteří přečetli 10 a více knih, podobný jako v celé populaci. U důchodců pak počet čtenářů oproti zaměstnaným mírně vzrostl a každý čtvrtý důchodce do 69 let přečetl 10 knih a více. V důchodovém věku lidé opět nacházejí cestu k četbě, což může být dáno zejména vyšším množstvím volného času. Všeobecně tedy platí, že nejvyšší podíl čtenářů můžeme nalézt u mladších lidí ve studentském věku, stejně jako u starších lidí v důchodovém věku.

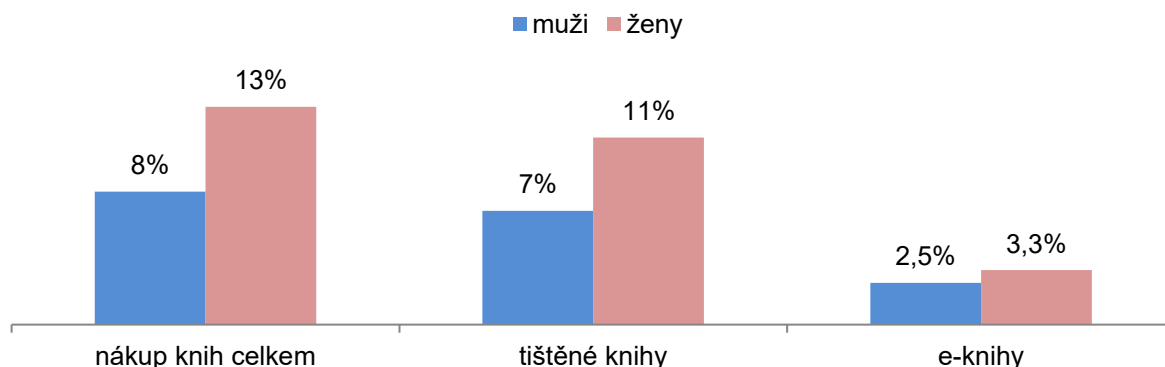
Graf 4.9 Podíl čtenářů ve věku 18–69 let podle ekonomického postavení v roce 2016

Zdroj: Vzdělávání dospělých v České republice, ČSÚ

Z šetření VŠIT lze získat rozšiřující údaje o jednotlivcích, kteří nakupují knihy přes internet. V roce 2022 bylo v české populaci přibližně 11 % osob, které zakoupily v posledních 3 měsících před šetřením alespoň jednu knihu online. Z údajů dále vyplývá, že 9 % zvolilo tištěnou knihu a 3 % osob si stáhla e-knihu. Celková data o nakupování online potvrzují zjištění, že stejně jako více čtou ženy, více i knihy nakupují přes internet – ve sledovaných 3 měsících roku 2022 si alespoň jednu knihu přes internet zakoupilo 13 % žen a 8 % mužů starších 16 let. Převaha žen je vidět především u nákupu tištěných knih, u nákup e-knih nejsou rozdíly tak významné.

Graf 4.10 Podíl mužů a žen starších 16 let využívajících internet k nákupu různých druhů knih v roce 2022

Zdroj: Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích, ČSÚ

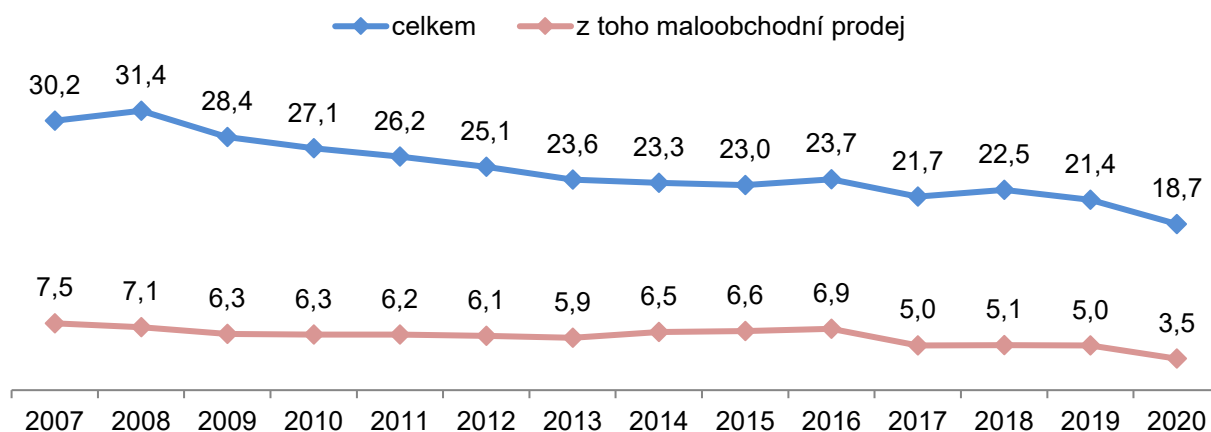
4.2. TISK (PERIODICKÉ PUBLIKACE)

Také oblast periodického tisku bude v rámci ekonomické analýzy omezena pouze na zkoumání vydavatelů a maloobchodního prodeje. Údaje o zaměstnanosti a příjmech v oblasti tisku vycházejí z Podnikové strukturální statistiky. Pro analýzu měnícího se spotřebitelského chování pak existuje poměrně rozsáhlá evidence – návyky spotřebitelů v oblasti periodického tisku zachycuje jak šetření VŠIT, tak analýzy iniciované Uníí vydavatelů.

4.2.1. PŘÍJMY A ZAMĚSTNANOST

Celkové příjmy vydavatelů a maloobchodu v oblasti tisku a také samostatný vývoj příjmů z maloobchodního prodeje zachycuje Graf 4.11. Zatímco příjmy vydavatelů novin a časopisů mezi lety 2008 a 2015 klesaly, maloobchod s periodiky v tomto období stagnoval. Mezi lety 2016 a 2019 příjmy kolísaly mezi 21,4 a 23,7 mld. Kč, v pandemickém roce 2020 klesly na 18,7 mld. Kč. Příjmy z maloobchodu se v posledních dvou předcovidových letech ustálily na výši kolem 5 mld. Kč, v roce 2020 však vinou restrikcí spojených s pandemií zaznamenaly výrazný propad – o 1,5 mld. Kč na 3,5 mld. Kč.

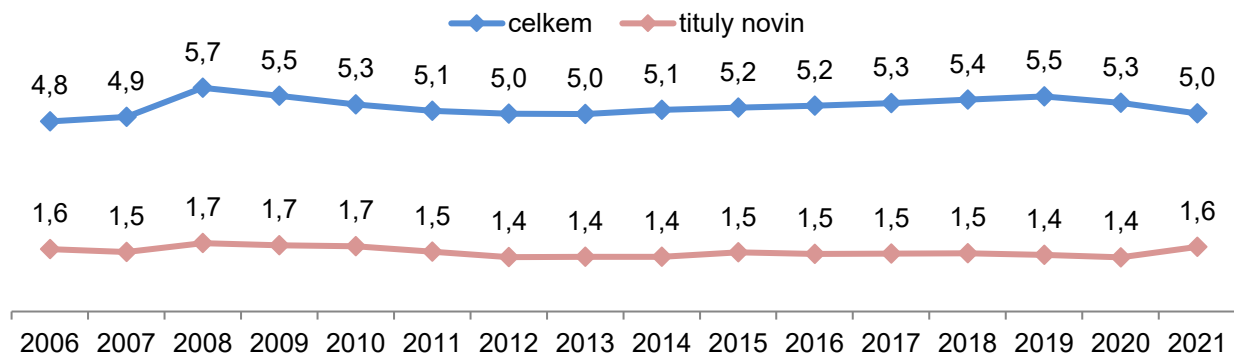
Graf 4.11 Příjmy subjektů s převažující ekonomickou činností v oblasti tisku (v mld. Kč)

Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

Objem trhu z hlediska počtu vydaných tištěných periodik lze stejně jako u knižního trhu analyzovat vyčerpávajícím způsobem vzhledem k povinnosti vydavatelů zasílat tzv. povinné výtisky Národní knihovně České republiky a dalším institucím. Zákon č. 46/2000 Sb., který určuje povinnost vydavatelů zasílat povinné výtisky, se však nevztahuje na elektronické publikace. Jak můžeme vyčíst z Grafu 4.12, počet vydaných tištěných periodik se od roku 2008 pohyboval nad hranicí 5 tis. vydaných titulů. Této hranice se podařilo dosáhnout i v letech pandemie, ačkoli v roce 2021 je již pokles znatelný. V témže roce klesl počet vydaných titulů časopisů na 3,4 tis., zatímco u titulů vydaných novin došlo v roce 2021 meziročně k navýšení na 1,6 tis. titulů, což je o 0,2 tis. více než v roce předchozím.

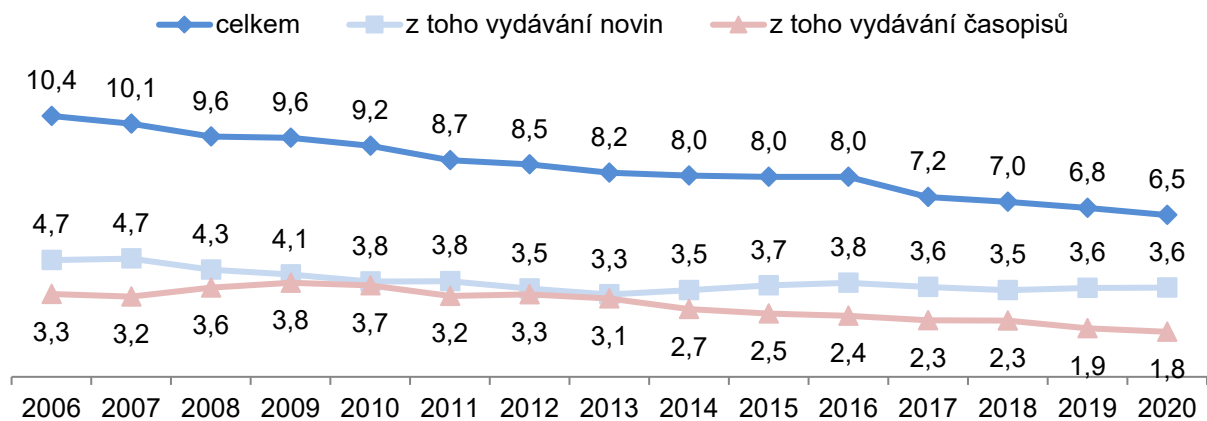
Graf 4.12 Počet vydaných tištěných periodik (v tis. titulů)

Zdroj: NIPOS

Z hlediska vývoje počtu zaměstnanců jsou patrné odlišné trendy pro oblast vydávání novin a pro oblast vydávání časopisů. Jak ukazuje Graf 4.13, počet zaměstnanců v oblasti vydávání novin se od roku 2007 kontinuálně propadal až do roku 2013, v následujících 7 letech pak zaznamenal mírný nárůst z 3,3 tis. na 3,6 tis. zaměstnanců. Počet zaměstnanců v oblasti vydávání časopisů se mezi lety 2007 a 2013 pohyboval v hodnotách přepočtených na plné pracovní úvazky mezi 3 a 4 tis. zaměstnanců, během let 2013 a 2020 pak klesl na 1,8 tis. zaměstnanců. Celková zaměstnanost maloobchodu a vydavatelů v oblasti tisku dosahovala v roce 2020 přibližně 6,5 tis. zaměstnanců na plný pracovní úvazek a za posledních 10 let klesla o necelých 2,8 tis. zaměstnanců.

Graf 4.13 Počet zaměstnanců v oblasti tisku (v tis. osob, přepočtený na plné pracovní úvazky)

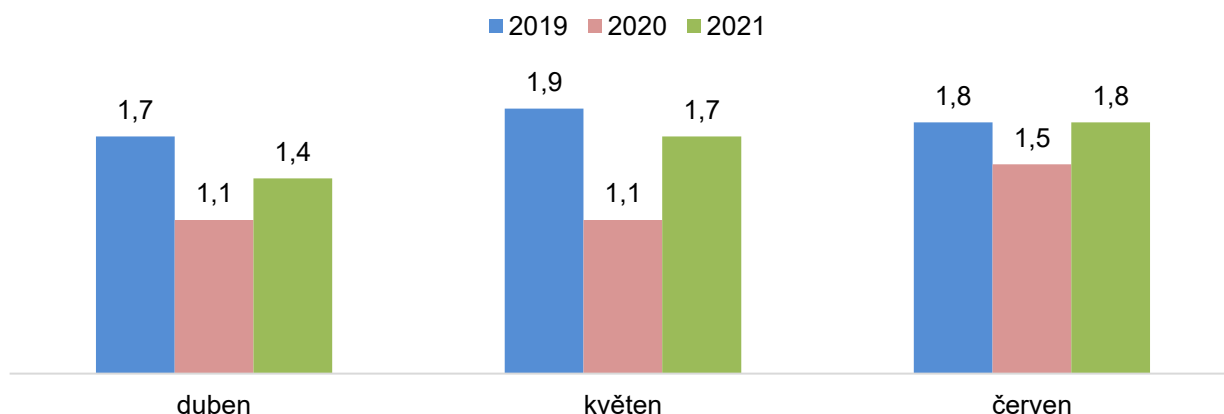
Zdroj: Podniková strukturální statistika, ČSÚ

Z dat z Podnikové strukturální statistiky vyplývá, že v roce 2020 klesly příjmy z prodeje tištěných médií v porovnání s přechozím rokem zhruba o 0,6 mld. na 10,8 mld. Kč. Co se týče příjmů z inzerce v tisku, v roce 2021 byl ve srovnání s rokem 2020 zaznamenán dle Unie vydavatelů téměř 10% nárůst (o 1,8 mld. Kč) na 19 mld. Kč, takže v této oblasti se vliv covidu negativně neprojevil. Vývoj hrubých inzertních příjmů subjektů působících na českém trhu s tiskem během první vlny pandemie ve srovnání se stejným obdobím předchozího a následujícího roku zachycuje Graf 4.14. Během první koronavirové vlny v roce 2020 došlo k největšímu poklesu inzertních příjmů v měsících dubnu a květnu – v dubnu klesly příjmy z inzerce oproti předchozímu roku o 34 %, v květnu dokonce o necelých 40 %. V červnu následujícího roku pak došlo k narovnání hrubých

inzerčních příjmů subjektů působících na českém trhu s tiskem, které za rok 2021 dosáhly 1,8 mld. Kč, tedy shodnou částku jako tentýž měsíc roku 2019 (MEDIA PROJEKT, 2021).

Graf 4.14 Hrubé inzertní příjmy v oblasti tisku v měsících duben–červen 2019–2021 v mld. Kč

Zdroj: MEDIA PROJEKT, 2021

Omezení volného pohybu osob v souvislosti s pandemií mělo v některých aspektech pozitivní efekt. Ten se u některých periodik projevilo v letech 2020–2021 na růstu počtu online předplatitelů (ze zahraničních periodik např. New York Times, z domácích deník MF DNES a týdeník Respekt). Podle studie *Journalism, Media, and Technology Trends and Predictions 2022* od Reuters Institute, jež se dotazovala 246 vydavatelů v 52 zemích světa, měli čtyři z pěti digitálních vydavatelů (79 %) v roce 2022 ve své obchodní strategii přikládat největší váhu právě předplatnému, oproti tomu jen pro 73 % digitálních vydavatelů měly být zásadní výnosy z displejové reklamy (bannery na webových stránkách). Třetí nejdůležitější zdroj příjmů pro média měla představovat nativní reklama¹ (59 %), dále eventy/akce (40 %) a e-commerce, tedy obchodní internetové transakce (30 %). Na oblibu předplatného může mít nemalý vliv též to, že předplatitelé digitální verze časopisů či novin často získávají přístup k exkluzivnímu materiálu na webových stránkách, čímž se pomalu vytrácejí rozdíly v periodicitě (Reuters Institute, 2022a).

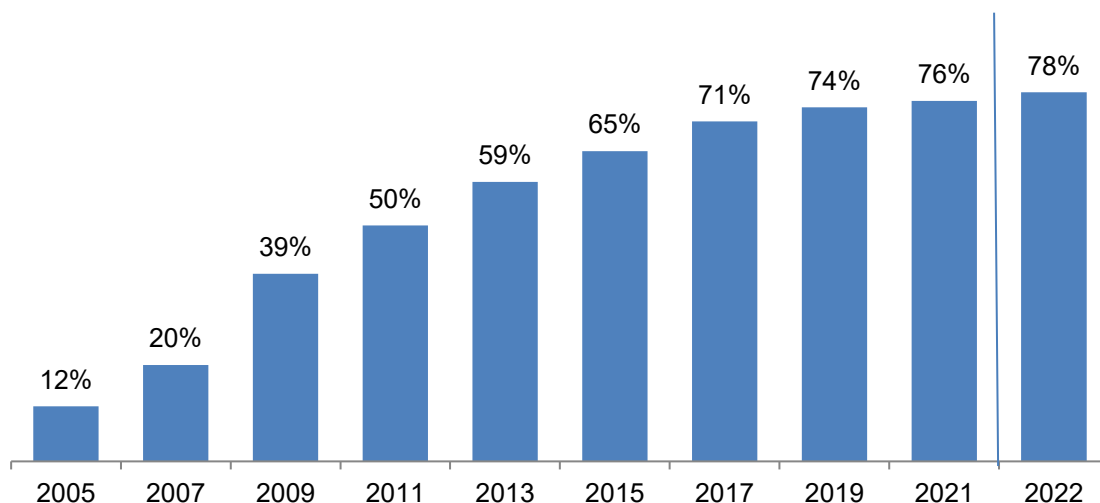
4.2.2. POHLED SPOTŘEBITELE

Změny spotřebitelských návyků spojených s četbou periodik zachycuje šetření VŠIT. Počet jednotlivců, kteří využívají internet ke čtení zpráv, novin a časopisů se v posledním desetiletí výrazně zvýšil. V porovnání s rokem 2011 se v roce 2022 zvýšil počet čtenářů online zpráv o 28 p. b. a představoval přibližně 78 % populace. Při zúžení záběru pouze na jedince používající internet se zvýší zastoupení čtenářů online periodik v roce 2022 na 92 % internetové populace. Čtení online periodik je tak v porovnání s ostatními zkoumanými oblastmi audiovizuálního a mediálního sektoru jednoznačně nejrozšířenější „kulturní“ činností prováděnou online (pro porovnání – např. poslechu hudby přes internet se v roce 2022 věnovalo přibližně 52 % české populace). K těmto statistikám je nutné zmínit, že použitý pojem online periodika neodpovídá vymezení

¹ Druh placené online reklamy, která má za cíl nerušit zážitek návštěvníka. Formou i funkcí zapadá do obsahu webové stránky.

tištěných periodik dle Tiskového zákona² a zahrnuje jakékoliv online časopisy, noviny a zpravodajské servery bez ohledu na to, zda mají přidělený kód ISSN.

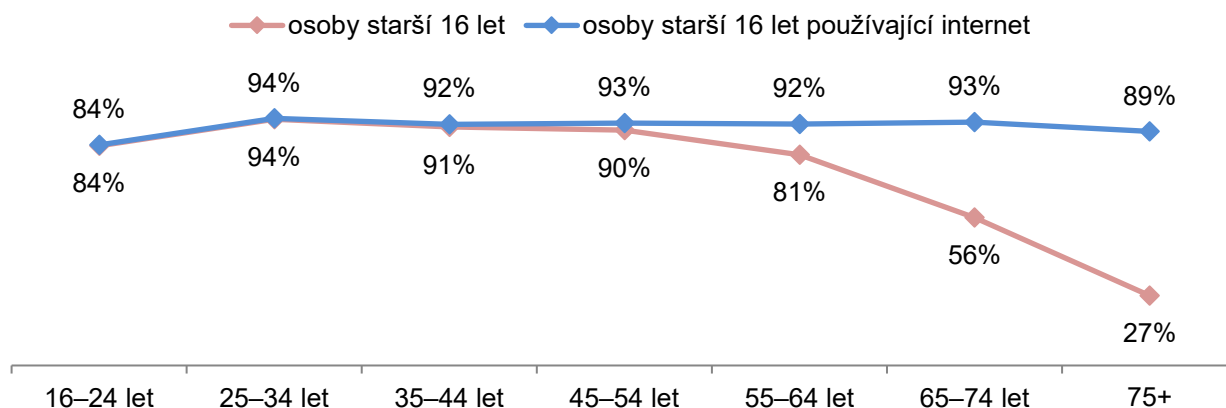
Graf 4.15 Podíl osob starších 16 let využívajících internet ke čtení zpráv, novin a časopisů

Zdroj: Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích, ČSÚ

Zatímco uživatelé internetu čtou online zpravodajství ve velké míře napříč všemi věkovými kategoriemi, u celkové populace procento čtenářů internetových periodik s přibývajícím věkem výrazně klesá. To však souvisí s tím, že procento uživatelů internetu všeobecně negativně koreluje s věkem jednotlivců. Výše zmíněný trend je patrný z Grafu 4.16, který ukazuje, že zájem o četbu online periodik je vysoký (více než 80% podíl) ve všech věkových kategoriích uživatelů internetu. Tím se tato aktivita liší od jiných sledovaných „kulturních“ činností prováděných přes internet (např. hraní videoher), u kterých obliba mezi uživateli internetu s jejich přibývajícím věkem klesá.

Graf 4.16 Podíl osob starších 16 let využívajících internet k četbě online zpráv, novin a časopisů, podle věku v roce 2022

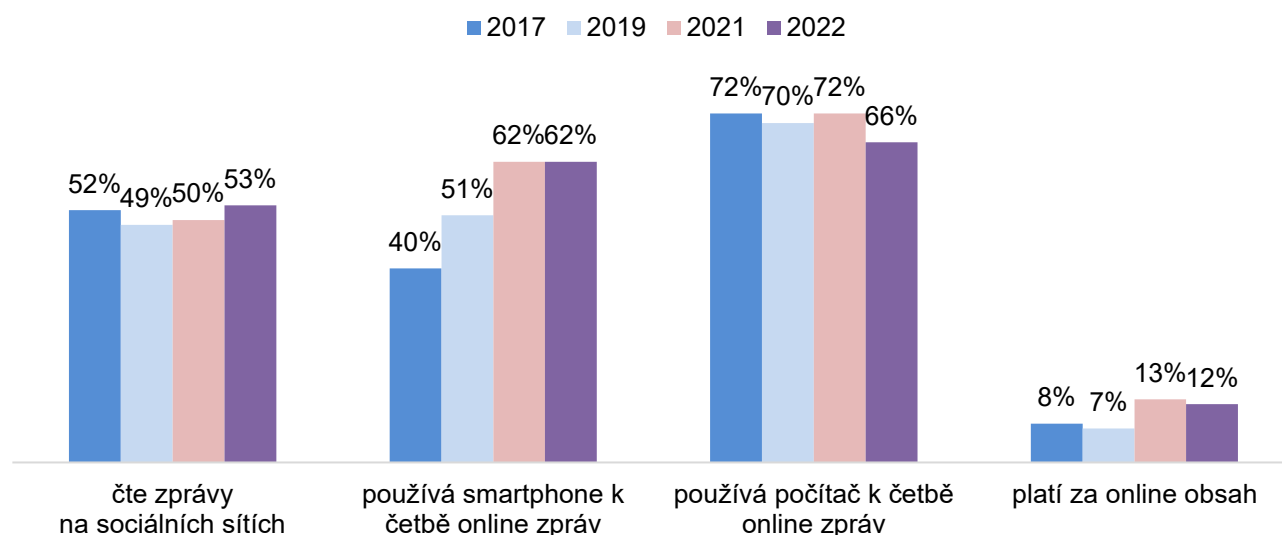
Zdroj: Výběrové šetření o informačních a komunikačních technologiích, ČSÚ

² Podle vymezení v rámci zákona č. 46/2000 Sb. se periodickým tiskem rozumí *noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce.*

Podle mezinárodní studie *Digital News Report*, kterou vypracoval Reuters Institute, panovala v ČR v minulých letech velmi nízká ochota alespoň nějakou formou platit za online zpravodajství a v rámci mezinárodního srovnání byl u nás podíl platících téměř nejnižší v Evropě. V roce 2020 se však podíl uživatelů placeného online zpravodajství zvýšil zhruba dvojnásobně ze 7 na 13 %, aby o rok později setrval na stejné výši a v roce 2022 o 1 p. b. klesl. Zvýšenému zájmu o placené online služby v letech 2020–2022 zřejmě napomohla také restriktivní opatření proti šíření koronaviru a s tím spojená omezená mobilita a dostupnost tištěných periodik. Z dalších důležitých trendů spojených s online četbou zpráv je vhodné zmínit rostoucí popularitu chytrých telefonů při četbě zpráv. Zatímco v roce 2017 používalo smartphone k četbě online zpráv 40 % české populace, v roce 2022 to byly již takřka dvě třetiny populace. Tímto smartphone téměř dohnal počítač, do té doby v ČR dominantní zařízení pro četbu zpráv, který v roce 2022 pro tuto činnost využílo 72 % populace s připojením k internetu, což je o 6 % méně než v roce předchozím (Fletcher, 2017, 2019, Reuters Institute, 2021, 2022b). Další návyky českých spotřebitelů v souvislosti s online četbou zpráv zachycuje Graf 4.17.

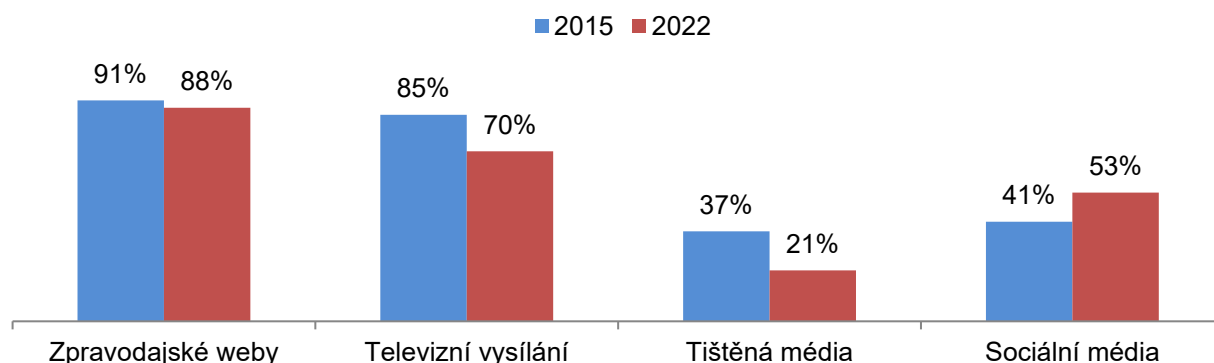
Graf 4.17 Podíl osob využívajících internet k vybraným aktivitám (pouze osoby používající internet)

Zdroj: Digital News Report, Reuters Institute

S rostoucí oblibou internetového zpravodajství roste také zájem o sledování zpravodajství na sociálních sítích. Uživatelé sítě si vybírají vlastní obsah a své příspěvky sdílejí s ostatními uživateli (většinou s okruhem svých přátel či sledujících uživatelů). Populární osobnosti mají pak velmi široký dosah svých příspěvků (v řádech několika tisíců uživatelů). Podle již zmíněné mezinárodní studie *Digital News Report*, která se zaměřovala na internetovou populaci převážně v evropských zemích, se zejména pro mladší ročníky stávají sociální sítě velmi důležitým zdrojem šíření zpráv. Věková skupina 18–24 let dokonce preferuje sociální sítě jako zpravodajský zdroj před televizí i ostatními médii. Sociální sítě jsou důležitým zdrojem informací také v České republice – jako zdroj zpravodajství využílo sociální sítě v roce 2022 o 12 p. b. více uživatelů internetu než v roce 2015. Nejčastěji jsou k četbě zpráv v Česku využívány zpravodajské weby, které sleduje 88 % uživatelů internetu, a televizní zpravodajství, které si pouští 70 % uživatelů internetu (Reuters Institute, 2022b).

Graf 4.18 Míra využití vybraných médií k četbě zpráv v ČR (pouze osoby používající internet)

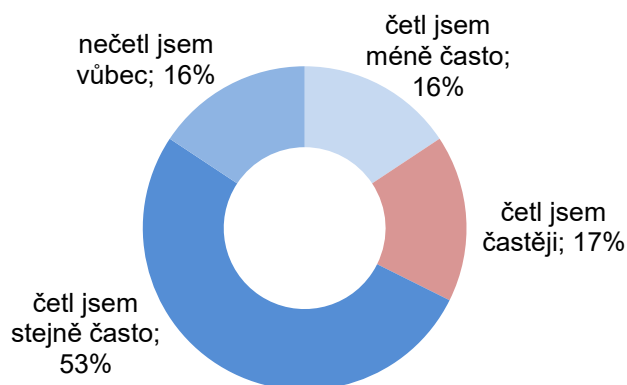

Zdroj: Digital News Report, Reuters Institute

I přesto, že čtenost³ tištěných periodik v České republice dlouhodobě mírně klesá (mezi lety 2015 a 2022 o cca 7 p. b.), udržuje si stále poměrně značnou část populace (okolo 7,1 mil. osob ve věku 12–79 let). Podle dat pravidelného výzkumu MEDIA PROJEKT četlo za sledované období od čtvrtého čtvrtletí 2021 do třetího čtvrtletí 2022 tištěná periodika 83 % populace. Nejčtenějšími typy tisku dle periody byly časopisy, které četlo 76 % populace, a deníky a suplementy s 60% zásahem. Měsíčníky pak četlo 57 % a čtrnáctideníky 45 % populace. Podíl jednotlivých typů periodik mohl být ovlivněn také celkovým počtem dostupných titulů (MEDIA PROJEKT, 2022).

Ačkoliv celkové prodeje tištěných periodik podle odhadu Unie vydavatelů v roce 2020 poklesly, zájem o tištěná média během koronavirové krize ve velké míře neklesl. Podle nejaktuálnějšího jednorázového šetření MEDIA PROJEKT CAPI s daty za covid, které probíhalo v průběhu května a června 2020 prostřednictvím online rozhovorů, se podíl čtenářů tisku v populaci během první vlny koronavirové krize (v době trvání nouzového stavu) dokonce mírně zvýšil. Jednalo se však o nárůst spíše nepatrný – 16 % obyvatel četlo tisk během krize méně a 17 % četlo více nebo mnohem více než předtím. Více než polovina obyvatel pak četla ve stejné míře jako před krizí a 16 % osob nečetlo v první vlně pandemie ani před ní vůbec (MEDIA PROJEKT CAPI, 2020).

Graf 4.19 Změny návyků četby tisku v období koronavirové krize (první vlna – jaro 2020)

Zdroj: MEDIA PROJEKT CAPI, STEM MARK – MEDIAN

³ V posledních čtrnácti dnech či podle periodicity titulu.

